

Defensa de l'avantguarda

Assistim a un cert desplegament ofensiu contra l'avantguarda en general i contra les avantguardes en particular. No sé si els qui hi ha participat s'adonen de l'abast de l'escomesa. No sé si algú mou els fils per darrere o és una pura coincidència cronològica. Les avantguardes, se'ns diu, estan en franca davallada, estan en desprestigi perquè han desorientat el públic. De tants ismes, la gent no sap a què atènyer-se, no sap què escollir.

És cert que ha existit una proliferació de moviments avantguardistes durant el segle actual i que l'allau no sembla haver minvat durant els darrers anys. És cert que entre aquests moviments alguns són efímers i poc justificats, i és cert també que alguns poden haver estat un pretext propagandístic, una plataforma per a cridar l'atenció i atreure la clientela. ¿Vol dir això que hem de renunciar a l'avantguarda? ¿Vol dir que hem de renunciar a escorcollar i flairar endavant, a detectar les formes o les correnties que puguin afaïçonar les arts i les lletres de demà? Car l'avantguarda no és, a fi de comptes, sinó això: una actitud oberta, bolcada de cara a l'esdevenidor, amb les antenes de la sensibilitat i de la intuïció dreçades ben enlaire per caçar els signes dels temps.

¿Si no s'adopta aquesta actitud, quina s'adoptarà? Si la joventut, sobretot, no pren aquesta posició, quina prendrà? ¿Com s'ho farà per a ser jove? ¿Creient, exclusivament, en el propi do, en la pròpia veu? ¿Creient en el geni de la terra? (¿I quin és el geni de la terra?) ¿Inserint-se en una tradició?

Creiem que no existeix el terme mitjà i que allí on hi ha avantguarda, allí on la joventut no adopta una posició inconformista i arriscada, *allí on la joventut no és jove*, senyoregen tot seguit la rereguarda, el conformisme i la decadència. Allí on es ret un culte exclusiu o excessiu als valors establerts —al cèlebre «classicisme»—, on apareix immediatament la caducitat.

L'exemple el tenim ben a la vora. I és per això que m'han sobtat les veus que s'han alçurat contra l'avantguarda. Si Catalunya ha estat alguna cosa durant el segle XX, si Catalunya ha donat al món alguns noms de valor universal és gràcies a les seves inquietuds constants, gràcies als seus avantguardismes i a uns quants homes que adoptaren una actitud renovadora. Més a aquests que a aquells. Crec més en les individualitats que en les escoles en aquests casos. Però les escoles, que acostumen a seguir les individualitats, ajuden a crear un clima que facilita llur aproximació i fins i tot poden crear un clima que faciliti l'eclosió de noves individualitats. L'avantguardista per excel·lència ha estat Picasso, que s'ha avançat sempre a ell mateix, perquè no tenia ningú més al davant, i és en aquest sentit —potser en aquest més que en cap altre— que és eminentment català. Avantguardistes ho han estat Gaudí, Gargallo i González, Miró i Dalí, Torres-García, Clavé i Tàpies. Gairebé tot el que de nosaltres compta en el pla internacional i sense els quals seríem ben poca cosa.

És clar que aquesta cosa que som, que hem estat, aquests signes d'identitat, ara que se'n parla tant, no han trobat mai a casa nostra l'acolliment i l'escalf oficials deguts, ni abans

ni durant aquests darrers anys, i així anem a parar, en mig de la més pura i alarmant atonia —és una conseqüència de la qual els polítics són els culpables— a l'actual descrèdit de les avantguardes. Si no tenim avantguarda, no tenim res.

Si *La rosa als llavis* de Salvat-Papasseit és encara el millor poema eròtic de la llengua catalana, no és tan sols perquè Salvat-Papasseit era un autèntic poeta i perquè adoptà, socialment, una actitud oberta i avançada en tots els camps, sinó perquè abans s'havia adherit a les formes extremes de l'avantguarda del seu temps i les havia practicat, i el conreu d'aquestes formes, la gimnàstica i l'agilitat adquirides en l'exercici de l'avantguarda respira i informa interiorment el seu cant. Quelcom de semblant podríem dir de J.V. Foix i dels seus sonets de *Sol i de dol*, que suposen una assiduitat prèvia amb els avantguardismes, encara que J.V. Foix (tot i ser contemporani de Salvat-Papasseit, apareix cronològicament força després) amaga una mica més el joc i el seu contacte amb les avantguardes resta més invisible. Si Rosselló-Pòrcel aconsegueix d'escriure el millor llibre de poemes de la generació de pre-guerra, *Imitació del foc*, és gràcies a haver pouat en les fonts més agosarades de l'època —Apollinaire, Éluard— que alguns epígrafs dels seus poemes delaten.

Cal tenir ben present que la nostra Renaixença és avantguardista per ella mateixa. En reprendre el conreu de la llengua materna, els poetes catalans adopten una actitud avançada. L'autenticitat de la seva veu, del seu cant, els vénen donades amb la seva actitud mateixa. D'això viuen i així viuen unes quantes generacions. Però no és permès d'explotar sempre aquesta corda o gaudir-ne la renda. El conflicte esclatà, de fet, amb la generació de la qual formaven part Riba i Sagarra, Foix i Salvat-Papasseit, i així, per un temps, les dues actituds, la que podríem dir-ne tradicionalista o pairal i l'avantguardista o revolucionària, conviuen, són totes dues autèntiques perquè totes dues es basen en valors palpitants. La nostra Renaixença veu desenvolupar-se, a la vegada, poemes sincopats com *La rosa als llavis*, breus com les *Estances* o com els sonets de J.V. Foix, al costat de poemes tan extensos i narratius com *El Comte Arnau* de Josep Maria de Sagarra. La contradicció és inherent al geni de la nostra Renaixença. Però el do de la llengua per ell mateix, que ja confongué, en part, un home com Verdaguer, la facultat de dir les coses ben dites o d'una manera autèntica pel sol fet de dir-les en català s'anava esgotant i calia recolzar-se en altres valors. Calia, almenys, malfiar-se d'aquesta innocència. Precisament, l'entrada de la nostra llengua en la normalitat exigia el maridatge amb altres fons culturals. La lliçó dels clàssics —del país i universals— i l'avantguarda foren els dos grans recursos.

Malauradament, aquest procés quedà entorpit, molt seriosament entorpit per la guerra civil i ha fet el problema més complex i més difícil. L'actitud ètica enfront del problema de la llengua pot haver-la enfortida interiorment en alguns casos, però pot també afeblir-la si s'hi confia massa, si el català es converteix només en un deure, per sagrat que sigui, i si aquesta actitud no va acompanyada de la deguda intranquil·litat que suposa furgar constantment noves formes d'expressió, encara que sigui per anar a parar a les més usuals i més senzilles, que sovint són les més difícils d'aconseguir, les que es donen al final del camí.

Que les avantguardes han estat i són nombroses i que poden desorientar-nos no en tenim cap dubte, però encara és més desorientador, més perdedor refiar-se exclusivament o d'una manera preponderant de valors segurs, establerts, com els de la tradició i el classicisme, perquè això sí que pot dur-nos fàcilment al cofoisme i a la mort. Això no ens desorientarà, ens orientarà inexorablement vers l'academicisme, vers els valors consagrats, vers el repòs de la tomba.

La tasca del crític, i sobretot, la del crític que hi ha d'haver, avui, en tot autèntic creador, perquè ja no pot ser *innocent*, rau a saber destriar els avantguardismes els uns dels altres, o a saber triar el que hi ha de bo en cada un d'ells.

¿Com donar per superada una cosa que ens és desconeguda? Aquesta és l'actitud que sembla voler-se'ns imposar. Car, després de tot, la majoria dels avantguardistes. Car, després de tot, la majoria dels avantguardismes, fins i tot els de més relleu, ens són gairebé desconeguts. ¿Què sabem, veritablement, del futurisme, del constructivisme o del surrealisme? ¿Què sabem, en realitat, del cubisme, si aquest moviment —que ens ha passat pels nassos— no ha estat mai capít ni assimilat a casa nostra i és pràcticament inèdit, com s'esdevé amb gran part de l'obra del seu genitor, Picasso, que és encara una obra futura o inscrita de cara a futur? Penetrar-hi, descobrir-la, veure'n la possible actualitat, això sí que pot ser una tasca engrescadora i fecunda! Per exemple.

És evident que l'allau d'invencions, d'innovacions, de troballes, de revolucions de tota mena que han estat acomplertes en el si de l'art al llarg del segle XX ens ha desbordat i que no hem tingut temps de pair-les. Cercar, a través d'aquest laberint, el propi camí, és una tasca àrdua, segurament reservada a uns quants. Però, ¿no ha estat sempre, més o menys, així?

Josep Palau i Fabre

Avui, 8 d'octubre de 1986